

DOSYA: Mimarlık ve Eğitim Kurultayı'nın Ardından

Mimarlık Lisans ve Lisansüstü Eğitimi

Hülya Turgut Yıldız

Prof. Dr., İTÜ Mimarlık Bölümü

2001 yılında ilki yapılan Kurultay'ın bir dizi halinde devam eden ana konusunun "Eğitim ve Mimarlık" olmasının çeşitli ve çok boyutlu nedenleri vardı. Bir yandan, AB, UIA ve ACE'nin yaptığı çalışmalar, diğer yandan ülkemizdeki mimarlık eğitim ve mesleğinin durumu, konunun yeniden irdelenmesini gerektirmişti. I. Kurultay'da "ulusal ve uluslararası ölçekteki mimarlık ve eğitime yönelik genel sorunlar"; II. Kurultay'da ise "bu sorunların çözüm yaklaşımları" tartışılmış ve mimarlık ortamında bir uzlaşa sağlayabilmek ve ulusal bir iradenin oluşturulması amaçlanmıştı. Buradan yola çıkarak III. Kurultay'a hazırlanmak için "Mimarlık Lisans ve Lisansüstü Çalışma Grubu" ilk toplantısını 31 Ocak 2005 tarihinde yaparak birkaç kez toplandı. Yapılan üç kurultayın ön hazırlık ve asıl toplantılarına katılan bir üye olarak Komisyon Başkanımız Prof. Dr. Hakkı Önel'in sunuşuna, MOBBİG olarak geliştirilen önerilere ve diğer tartışmalara dayanan değerlendirmemi iki grupta yapmak istiyorum: Öncelikle, "Mimarlık Lisans ve Lisansüstü Eğitimi" oturumunda tartışılan konular ve ortaya konulan sorunlar ve öneriler ile ilgili değerlendirmelerimi, daha sonra da eğitimle ilgili kendi düşüncelerimi çok kısaca vermek istiyorum.

Atölyelerde ve kurultay süresince öncelikle tartışılan ana konular şöyle sıralanabilir:

- Mimarlık Eğitiminin Süresi ve Niteliği: 4 yıllık eğitimin "mimarlık yapma yetisi" açısından yeterli olmadığı ve bu sürenin artması gerektiği üzerinde fikir birliği vardı. Süre ile ilgili farklı görüşler ve modeller ise 'Mesleki Yeterliliklerin Tanınması Hakkındaki Kanun' Tasarısı hükümleri kapsamında tartışıldı. Yasa Tasarısı'nda belirtilen eğitim kriterleri ile koşulların yerine getirilmesinin Türkiye'ye özgü koşullara uygun olup olmaması ise diğer bir ana tartışma idi. Öncelikle, "mimar"ın sahip olması gereken bilgi ve beceriler üzerinde hemfikir olunması ve eğitim programlarının bunun üzerine kurgulanması gerekliliği üzerinde duruldu.
- Lisansüstü Eğitimde Yeniden Yapılanma, Mimarlık Eğitiminde Uzmanlaşma: Şu andaki mevcut durum, yeni öneriler, mimarlık eğitimindeki uzmanlaşmanın meslek pratiğine yansımalarıyla oluşan sorunlar tartışıldı. Kent planlığı, peyzaj mimarlığı, iç mimarlık gibi mimarlıkla ilgili alanlardaki kesin ayrımların eğitime ve meslek pratiğine getirdiği sorunlar ortaya konuldu. Bu konuda da farklı görüşler öne sürüldü. MOBBİG temsilcileri de uzmanlık alanlarının Oda örgütlenmesi ile bir meslek grubuna dönüşmesinin mimarlık alanı için önemli sorunlar doğuracağı görüşünü paylaştılar.
- Meslek Pratiği Kazanma: Bu konuda, mimarlık eğitimi yeniden yapılandırılırken, üniversite, meslek Odası ve uygulama alanlarının birlikte ele alınması ve sürekli mesleki gelişimin gerekli olduğu üzerinde duruldu. Meslek pratiğinin hangi kademede ve hangi sürede yer alacağı ise farklı önerilerle tartışıldı. MOBBİG, mimarlık mesleğini icra edebilmek için, mimarlık eğitiminin 2. kademesinden sonra yapılması öngörülen meslek pratiğinin 1 yıl (52 hafta) olarak tanımlanmasının yeterli olacağı görüşündeydi. Oda görüşü ise 2 yıl idi. MOBBİG temsilcileri ayrıca, Sürekli Mesleki Gelişim'in (SMG) gerekli olduğunu düşünmekte; "... Mimarlık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ve etkinleştirilmesi açısından, toplumsal gereksinimlerin gelişim ve yöneliş alanlarını belirleyecek, henüz tanımlanmamış gereksinim alanlarını inceleyen bir kurum" ve "... SMG programlarını yönlendiren bir bilim ve değerlendirme platformu" olarak tanımlanan Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi kurulumunu doğru bulduklarını ortaya koyarak, üniversitenin SMG Merkezi ile iletişim içinde olmasını savundular.
- Yeni Üniversiteler ve Vakıf Üniversiteleri: Özellikle MOBBİG temsilcileri 'Gerekli alt yapı oluşturulmadan yeni bir mimarlık bölümü açılmaması' üzerinde durdular.
- Kurumsal Öz Değerlendirme: Bir diğer oturumun konusu olmasına rağmen, YÖK'ün isteği ile zorunluluk haline gelen kurumsal değerlendirmeyi yapabilecek kurumun sadece zorunluluk olarak değil, eğitimde kalite hedefiyle oluşturulması üzerinde duruldu. Ulusal düzeyde kurumsal değerlendirmeyi yapabilecek bir kurum olarak Mimarlık Akreditasyon Kurulu'nun (MİAK) yapısı ve işleyişi konusunda sunulanları tüm katılımcılar desteklediler. MOBBİG tarafından ayrıca, MİAK'ın AB akreditasyon kurumu olan ENQA (European Network for Quality Assurance) ağına dahil olması ve tanınması için girişimlerde bulunulması önerildi.

Kendi düşüncelerime gelince; mevcut mimarlık eğitimi programlarının, mimar adayının mesleki eğitimi tamamlayıp meslek sahibi olmasına yetmediği, bu eksikliğin çoğunlukla yüksek lisans programları ile giderilmesi yoluna gidildiği çok açıktır. En azından bu durumun lisans programını tamamlayan mimar adaylarının bilinçli, yarı bilinçli ya da sezgisel saptamalarla başvurdukları bir yol olarak karşımıza çıktığı ve bu durumun mimarlık eğitimi çevrelerince de zaman zaman savunulduğu görülmektedir. Bu konuda yapılan tartışmalarda ise önemli bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Meslek edindirme ile meslekte uzmanlık farklı olgulardır. Lisans eğitimi temel meslek eğitimi vermekten, lisansüstü eğitimi ise meslekte uzmanlık kazandırmaktır. Meslekte uzmanlık, mesleki yetkinliğe ulaşılmadan kazandırılacak bir donanım değildir. Diğer taraftan, meslek edindirme programlarında gerek aday, gerekse eğiticileri hedeflerden uzağa düşüren zaaflar uzmanlık programlarında da sürebildiğinden, bir eksikliği benzer eksikliklere sahip bir sonraki programlarla tamamlamak olası değildir.

Bu nedenlerle, mesleki yetkinlik için var olan sistem ve 4 yıllık eğitim yetmiyorsa, bu sorunun tezli ya da tezsiz yüksek lisans programlarının, 4 yıllık lisans eğitimine ilavesiyle çözülebileceğine katılmıyorum. Çünkü o durumda, akademik kariyer yapacakların 'tezli, yani araştırma ağırlıklı' bir program; uygulama yapacakların 'tezsiz, yani tasarım ağırlıklı' bir eğitim yapması sonucuna varılır. Bu da eğitim - uygulama ilişkisizliğini iyice artırır. Özetle ya da başka bir deyişle, süre ya da kredi sayısından da önemli olan içerik konuşulmalıdır.

Mimarlık okullarının özgünlüğünü ve özgürlüğünü kısıtlamadan "Hangi nitelikte bir mimar adayı" yetiştirileceği ve bu amacın ortak yöntemleri araştırılmalıdır. Mimarlık eğitiminde, eğitim kurumlarının yapacakları ve eğitimde ortak amaç için diğer kurumların yapacakları şeyler vardır. Özgür, yaratıcı, evrensel ve ulusal bir eğitim için, özellikle yasal ve akademik engellerin kaldırılması için gerekenler yapılmalıdır.

Bunun yanısıra, mimarlıkla ilgili sorunlar sadece üniversitelerde verilen mimarlık eğitimi üzerine odaklanmamalıdır. Ekonomik, sosyal, kültürel, yasal, politik, teknolojik bileşenler ulusal ve evrensel ölçekte mimarlık ortamını etkiler. Sorun, disiplinlerarası ve çok aktörlüdür. Çözüm ise, konunun çok boyutlu bir model olarak ele alınması ile mümkündür. Eğitim ve mimarlık kavramlarının hem kültürel hem de fiziksel olarak çevre kavramı ile direkt ve karmaşık ilişkisi vardır. Mimarlığın ve mimarın kültürel çevreden destek bulması gerekir. Bu nedenle sadece mimar adaylarının değil, ilk ve orta eğitim ile başlayan bir süreçte, toplumun mimarlık mesleği ile ilgili olarak bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi gerekir. Çünkü kaçak yapılaşma, plansızlık, imar rantı okullarda öğretilmiyor. Okullarda verilmeye çalışılan mesleki etik, daha sonraki süreçlerde yok oluyor. O halde, mutlaka eğitimciler, uygulayıcılar karar vericiler -merkezî ve yerel yönetimler-, meslek Odaları, sivil toplum örgütleri, sorunu ve suçları paylaşmalı ve birlikte hareket etmelidirler. Öğrencilerin yanısıra, yukarıda saydığım mimarlık ortamı içinde rol alan herkes eğitilmelidir.

Mimarlık için önemli olan diğer bir konu ise, yeni açılacak olan mimarlık okullarıdır. 'Gerekli alt yapı oluşturulmadan yeni bir mimarlık bölümü açılmaması' düşüncesine katılıyorum. Özellikle, kültürel mirasın korunması gereken kentlere mimarlık fakülteleri açmanın çözüm olmadığını düşünüyorum. Amasya, Mardin gibi kentlerde, yeni bir mimarlık fakültesi kurmak yerine, mimarlık eğitimi alanında mesafe kat etmiş üniversiteler ile kültürel mirasın korunması gereken kentlerdeki kamu ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğine dayalı, teori ve uygulama ilişkisini sağlayacak mimarlık enstitülerinin kurulması yeterli ve çok yararlı olacaktır.

kurultay sonuç bildirisinden

"mimarlık lisans ve lisansüstü eğitimi"

Kurultay-III hazırlık süreci Lisans ve Lisansüstü (yükseklisans ve doktora) Eğitimi Atölyesi, ilgili ve değişik katılımcıların bulunduğu toplantılar yapılmıştır. Bilindiği gibi, mimarlık meslek alanında kalite güvence sistemi için:

1. Eğitime bütünsel bakış (mimarlığa istekli ve yetenekli aday seçimi + Önlisans, Lisans ve Lisansüstü Eğitimi + Meslek Pratiği ile Sürekli Mesleki Gelişim Süreci),
2. Eğitimin her sürecinde kuram-kılgı bağlamı,
3. Tüm süreçlerde özdenetim,

olmak üzere, birbirini tamamlayan üç temel ayağın gerçekleşmesi gerekir.

Türkiye'de mimarlık mesleğini yapabilmek, bu alanda yetki kullanmak ve kamu adına sorumluluk yüklenmek için, öncelikle ulusal ölçekte gerekli olan aşağıdaki mimarlık mesleğinin uygulanmasına ilişkin koşul ve kriterlerin yaşama geçirilmesi konusundaki sürecin ivedilikle başlatılarak, yasal güvencenin sağlanması konusunda mimarlık topluluğu içinde ulusal iradenin oluşturulması gereği üzerinde durulmuştur. Bunlar sırası ile:

1. "Mesleki Yeterliklerin Belirlenmesi ve Tanınması Hakkında Kanun" tasarısı hükümleri kapsamında belirtilen eğitim kriterleri ile koşulların yerine getirilmesi,
2. Mimarlık eğitimi veren akredite olmuş (akranlığı kabul görmüş) bir kurumdan mezun olarak diploma alınması,
3. Meslek dayanışması içinde kamu adına hizmet yüklenmek için, ilgili Anayasa maddesine göre meslek örgütü olarak tanımlanan Mimarlar Odasına kayıt olunması ve mesleğe kabul koşullarının sağlanması,
4. Eğitimdeki kuramsal bilgiler yanında, meslek uygulamasına ilişkin deneyimin kazanılmasına yönelik yapılan eğitim sürecindeki uygulama ve stajlar ile birlikte, diploma sonrası edinilmesi gereken meslek pratiğinin en az 52 hafta süre ile Mimarlar Odası denetiminde sürdürülerek tanımlanan koşulları yerine getirilmesi mesleki yetki ve unvanın kazanılması

5. Güncel bilgilerin kazanılması, yeni teknolojilerin izlenebilmesi ve yetkinin sürdürülebilmesi amacına yönelik olarak "Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi"nin (SMGM) uygun gördüğü kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen her yıl tanımlanmış kredilik sertifikalı meslek içi eğitim programı ya da meslek etkinlikleri içinde bulunulması, gibi meslek alanı için yaşamsal önemde gerekli-zorunlu olan koşul ve kriterler olarak görülmektedir.